

De belijdenis van Gods waarheid, I.

Over Zondag 2 tot 5 van de Heidelbergse Catechismus

Uitgesproken 16 augustus 1857 in de morgendienst.

Aankondiging: dat woensdag aanstaande, aanneming van lidmaten zal plaatsvinden.
Wij willen vandaag, om zo te zeggen, een paar belijdenispreken houden.

Gezongen: Psalm 103: 1, 2.

Psalm 19: 4

Psalm 19: 5.

Geliefden.

Te leven, hier op aarde te leven en alle liefelijkheden en genietingen van deze aarde te smaken, is het hoogste en voornaamste niet; en het behoort de eerste vraag niet te zijn of het ons goed gaat naar het uiterlijke. De grootste weldaad die de Heere ons, ook voor dit aardse leven, kan doen toekomen, is de kennis van Zijn schone en heerlijke Naam, de leer van het zuivere Evangelie. Waar de profetie ontbreekt, wordt het volk ontbloot, zegt het Woord des Heeren, en waar de zuivere, onvervalste leer niet vernomen wordt, daar geraken de mensen op allerlei doolpaden en vervallen van de ene ongerechtigheid in de andere. Ongetwijfeld is de zaligheid van onze zielen een vrij geschenk van eeuwige en soevereine genade Gods, het werk van de Heilige Geest. Maar, waar die Geest met Zijn genade en gaven komt, daar oefent Hij een heilzame tucht uit en openbaart aan de ziel de leer der zaligheid.

Dat wij van deze dierbare leer een duidelijke en op vaste grondslagen berustende kennis hebben, geeft een heerlijke versterking in de hoop der heerlijkheid en van het eeuwige leven, want zó worden wij daarin bevestigd en daardoor verkwikt. Zeker, men zou het vaak zo moeilijke levenspad meer getroost en moediger kunnen bewandelen, men zou alles meer in de hand des Heeren kunnen leggen, men zou niet dan hier, dan daar, op de weg moedeloos ineenzinken, wilde men maar de moeite nemen de middelen aan te grijpen, die ons door de Heere zijn gegeven om onszelf en onze lieve kinderen, die ons door Hem zijn toevertrouwd, te onderrichten in Zijn allerheiligste waarheid.

Ik wil u, mijn geliefden, wel niet beschuldigen en met verwijten kwellen, maar toch kan ik u niet verzwijgen, dat het mij dikwijls een bittere zaak is te bespeuren hoe de liefde tot uw kinderen bij u schijnt te verkoelen. Zodat, in plaats dat het u een vreugde en zielsgenot is, uw kinderen te onderrichten in de leer der zaligheid en met hen te spreken over de dingen van het eeuwige leven, u al de moeiten en bezwaren van het onderricht, dat zij behoeven, aan de herder en leraar overlaat; en meent genoeg gedaan te hebben, als ge uw kinderen naar de kerk en de catechisatie stuurt.

De gevolgen van zo'n onverschilligheid en nalatigheid dalen tenslotte toch op het hoofd van de ouders neer en wie niet zichzelf blijft oefenen in de leer der waarheid, die zal voorzeker de gevolgen daarvan ondervinden. Maar de mens is van nature veel te traag en te onverschillig om een hart te hebben voor Gods waarheid. Hij heeft veel meer behagen in een prediking, die hem in de wolken verheft en op de troon zet. Daarin vermaakt hij zich voor enkele ogenblikken en gaat verder zijn eigen, verkeerde wegen. Maar, wie bekommert zich om de eerste, hoogste en gewichtigste grondslagen, om het A.B.C. van het geloof? O mijn geliefden, wil toch allen, en vooral de jongeren onder u, voor wat ik u in de grootste eenvoud mededeel, een open oor hebben, want wat ik u verkondig, is het zuivere Evangelie van Gods alleen ter zaligheid leidend

woord. Wij hebben daarvoor van nature geen hart.

De volwassenen geven er niet graag rekenschap van hoe het met hen staat. Zij zeggen: laat mij toch met vrede, ik heb zulk onderwijs nooit genoten, ik ben geen geleerde, ik mis het verstand, dat men nodig heeft om de leer der waarheid te begrijpen. Dus, laat mij in vrede en laat ons over wat anders spreken.

En de kinderen? Ach, zij laten spoedig hun schone Catechismus, met stof bedekt, in een hoek liggen en zij hebben er geen vermaak in zich daarin thuis te voelen. Alle lust om zich daarin te oefenen, ontbreekt. Het is dus zeker Gods gave, het werk van de Heilige Geest, als wij een hart voor de zaak krijgen en als wij er vermaak in gaan scheppen, onszelf en de ons door God toevertrouwde kinderen, op te leiden in de kennis der waarheid, en als wij trachten daardoor versterkt en vertroost te worden op onze levensweg.

Ons allerheiligst en christelijk geloof, mijn geliefden, bestaat niet in enige sombere mijmeringen, waarbij wij ons altijd in een door onszelf of door andere vastgestelde gedachtekring bewegen, zonder eenvoudig maar krachtig rekenschap af te leggen van hetgeen wij geloven, horen, spreken en doen. De heilsleer heeft, evenals alles wat onder het bereik van het menselijk verstand komt, haar vaste indelingen of artikelen. Daarbij past het ene altijd nauwkeurig in het andere, zodat, als men omtrent het ene *leerstuk* in het duister is, men ook de overigen onmogelijk kan begrijpen zoals zij begrepen moeten worden. Wij treffen in de Heilige Schrift zeer dikwijls het woord "leer" aan; de Apostel Paulus schrijft Rom. 6 vers 17: "Maar God zij gedankt, dat gij wel dienstknechten der zonde waart, maar dat gij nu van harte gehoorzaam geworden zijt, aan het voorbeeld der "leer" tot hetwelk gij overgeleverd zijt." En 1 Tim. 4 vers 16: "Hebt acht op uzelf en op de "leer", volhardt daarin, want, dat doende, zult gij uzelf behouden en die u horen." En 2 Joh. vers 9 en 10: "Een iegelijk die overtreedt en niet blijft in de "leer" van Christus, die heeft God niet: die in de leer van Christus blijft, deze heeft beide, de Vader en de Zoon. Indien iemand tot ulieden komt en deze *leer* niet brengt, ontvang hem niet in uw huis en zeg tot hem niet: Zijt gegroet."

Wij vinden ook vaak in de Schrift, vooral in de Openbaring van Johannes "in tegenstelling met de leer der waarheid, dat er gewag wordt gemaakt van de leer van Bileam of van Baäl, waarmede dan de *valse leer*, de leer die in de helse afgrond haar oorsprong heeft, bedoeld wordt.

Nu heeft God in Zijn grote genade mannen verwekt, die de naam dragen van profeten, apostelen, leraars. Het zijn zondaren uit zondaren geboren, maar vervuld met de vertroosting des hemels, waardoor zij ook anderen kunnen vertroosten, niet met hun eigen, in de lucht zwevende meningen en beweringen, maar met een leer, die op een vast fundament staat, op de vaste en onwankelbare grond van het woord des Heeren Heeren.

In Zijn grote genade en barmhartigheid schonk de Heere ons bovendien onze dierbare **Heidelberger Catechismus** en de 37 artikelen van onze heerlijke Nederlandse Geloofsbelijdenis. Opdat, waar er honger en dorst in ons ontstaat naar Gods waarheid en de Heilige Geest is begonnen, ons te leren geloven in de Heere en Zaligmaker Jezus Christus, wij uit deze geschriften kunnen zien, dat hetgeen de Heere ons leert in niets verschilt van hetgeen Hij aan de dierbare kinderen Gods heeft willen leren, die ons deze heerlijke belijdenisschriften hebben medegedeeld met opoffering van hun eigen goed en bloed. Is er nu een kind dat in de Heilige Schrift nog niet zo goed de weg kan vinden, die het toch graag zou kennen en beleven, dan neme zo'n kind de Catechismus ter hand. Daaruit zal het alles kunnen leren wat wij moeten weten. Wij hebben daarin een zeer schoon en welgeordend overzicht van alles, wat wij tot onze zaligheid moeten weten, een heerlijke onderwijzing en beschrijving van hetgeen de

ware Evangelieprediking moet bevatten en van de wijze waarop zij aan de gemeente moet worden gebracht.

Weet u echter wel, geliefden, wat ons hierbij het meeste in de weg staat, wat hierbij onze grootste vijand is? Dat is onze hooggeroemde, verdorven rede, ons vleselijk van God vervreemd en opgeblazen verstand, waarvan de duivel gebruik maakt om ons te verderven. Wij willen graag de kennis van hetgeen goed of kwaad is in eigen hand hebben en ten oordeel zetten over alles wat rondom ons gebeurt. Maar juist dit is het beste middel om ons hovaardig en opgeblazen te maken. Hoe is het echter met de meesten onzer gesteld in de praktijk van het dagelijks leven? Men droomt zo door van maandag tot zaterdag. 's Zondags gaat men dan eenmaal, als het heel mooi is, tweemaal naar de kerk en denkt bij zichzelf: laat de prediker nu maar zeggen wat tot mijn zaligheid dient, dat is zijn, niet mijn zaak. Zo nu en dan leest men wat in de Bijbel, maar dan blijft men in het ene en dan in het andere boek steken. Dat komt doordat er geen ware kennis der wet is, noch *van eigen ellende*, noch *van de weg der Verlossing* en daarom is ook alles verkeerd of als verlamd als er sprake is van de liefde Gods en van de naaste en van het derde stuk; *het stuk der dankbaarheid*.

Men behoorde zich te oefenen, dagelijks te oefenen in de leer der waarheid, maar op welke manier? Is het genoeg de Heidelberger Catechismus voor zich te nemen en daar wat in te lezen om daarna, als men het boek gesloten heeft, het daarbij te laten berusten en zijn oude wereldse gang te gaan? Zijn het menselijke of Goddelijke waarheden die in dat boek staan? *Zeker Goddelijke, dat heb ikzelf aan mijn ziel ervaren en het is nog geen mens gelukt, Gods waarheid beter en duidelijker uit te leggen dan het in de Heidelberger Catechismus gedaan is.*

Allereerst slaan wij dan eens het oog op de 1ste vraag en antwoord. Een vraag waarover wij te leren zullen hebben tot aan onze jongste snik.

"Wat is uw enige troost in leven en in sterven?"

En met deze vraag: wat is uw enige troost? kom ik tot u allen, kind, u jongeling, u jongedochter, u allen, die vroeger of later belijdenis van uw geloof zult afleggen of afgelegd hebt. Ik vraag u, *wat is uw enige troost?*

Het "mijn" en "dijn", o, welk een grote rol speelt dat niet in de wereld. Hier, in die eerste vraag van onze dierbare Catechismus wordt van *een eigendom* gewag gemaakt waarom het kind zich weinig bekommert en de volwassene vaak nog minder.

Waar u van uw kleed, van uw vermogen wordt gesproken, let u wel op. Hier is echter van een ander eigendom sprake, hier is sprake van de zaligheid der zielen en van de eeuwige gelukzaligheid, van de gehele hemel en die u met zijn liefelijk licht tegemoet straalt. De hele rijkdom van de volzalige God, de eeuwige heerlijkheid wordt u daarin aangeboden en als het ware, op de hand gelegd. En als u uw Catechismus opent, staat dat alles in volle pracht en heerlijkheid voor u.

Onze weg loopt, zolang wij hier beneden zijn, door het jammerdal, wij moeten door dit leven, dat niet anders is dan een gestadige dood, heen. Dat dit leven nu vol moeite en verdriet is, dat ondervindt al het jonge kind in zijn ouders huis. Soms schijnt de zon wel een poosje, maar spoedig trekt er weer een onweer op aan de hemel. Nooit is er hier op aarde blijvende rust en, heeft men eens voor enkele ogenblikken vrede en rust der ziel, spoedig komt er weer iets tussenbeide om die liefelijke vrede te verstoren.

Hoe komt men door dit leven heen met al zijn moeiten en zorgen? Hoe kan men toch zijn levensweg getroost en moedig bewandelen en als het laatste uur is gekomen het moede hoofd met vrede en vreugde neerleggen? Zie, daar hebt u het heerlijkste antwoord op deze noodkreet, in de eerste vraag en antwoord van uw Catechismus. Maar als u dat leest en overdenkt, zegt u misschien: ja, dat is alles wel zeer liefelijk en heerlijk, maar is dat alles nu ook *mijn* troost? En u mist de moed dit vrijmoedig de

Catechismus na te zeggen ofschoon er van Gods zijde niets meer in de weg staat. Hoe lang heeft Gods lankmoedigheid en genade zich niet reeds aan ulieden verheerlijkt, hoe lang is u niet reeds het eeuwig, zaligmakend Evangelie gepredikt! Nochtans, hoe weinigen wagen het te zeggen: *mijn troost, mijn eeuwige troost in leven en in sterven*. Zolang ik leef en zolang u leeft is echter voor mij, is voor u, de deur des heils nog niet gesloten. Maar, dit *mijn* te kunnen uitspreken, te kunnen zeggen voor het aangezicht des Heeren en Zijner heilige engelen: *dit is mijn enige troost in leven en in sterven*, dat is de zaak, waarom het u allereerst te doen moet zijn en die u niet missen kunt, zal het voor eeuwig wel met u zijn.

Zoals wij gaan en staan, geliefden, moet het onze belijdenis zijn in leven en in sterven: 'God zij geloofd en geprezen, ik sta niet meer voor eigen rekening, ik heb voor mijzelf geen rekenschap meer af te leggen, maar ik ben een arm klein kind geworden en ik sta onder een wijze, goedertieren Voogd. Ik ben als kind aangenomen door een rijke Koning, die mij bekleedt met heerlijke witte klederen en van alles, ja, van alles voorziet wat ik nodig heb. Hij is machtiger dan alle vijanden, Hij bewaart en beschermt mij tegen hen. Hij neemt mij op in Zijn paleis en Hij vergeeft telkens weer mijn helaas dagelijks terugkerende zonden. Hij heeft een machtige, genadige en heerlijke Vader en op Diens genade mag ik leunen en steunen in leven en in sterven. Hij heeft mij een schone ring geschonken en daaraan kan ik zien, dat alles, wat Hij mij belooft, waarheid is!'

Zie, nu kunt u weten, hoe heerlijk de 1ste vraag en antwoord van onze Catechismus is, die wel *het voorportaal van onze belijdenis* genoemd mag worden. De heerlijke waarheden, die daarin opgesloten liggen, hebt ge nu allen op papier voor u. Zeker zullen er wel onder u zijn, die zeggen: *zie, dat is waar! En, o leraar hoe durft u er aan te twijfelen dat wij daaraan ook niet werkelijk deel hebben?*

Ach, geliefden, of u er in werkelijkheid deel aan hebt of niet, dat blijkt dikwijls uit schijnbare kleinigheden en zo komen wij ongemerkt tot het derde stuk, dat wij nodig hebben tot onze zaligheid, namelijk *het stuk der dankbaarheid*. En dan leg ik u heden, u die meent, dat het een uitgemaakte zaak is, dat u ook voor uzelf deel hebt aan het heil des Heeren, ofschoon u nooit door de Heilige Geest verootmoedigd en gebroken bent geworden, de ernstige vraag voor of werkelijk de liefde Gods en des naasten in uw hart aanwezig is of niet?

Anderen zullen zeggen: nee! Nee, ik heb er geen deel aan voor mijzelf, ik heb noch liefde tot God noch tot de naaste en mij ontbreekt alles en hoe moet ik het krijgen?

Deze roep ik toe: het wordt u aangeboden, u behoeft de moed niet te verliezen en deze leer, die u geschonken wordt, dit hemelse onderwijs, is toch meer waard dan honderdduizend gulden!

Ja, zult u antwoorden, zeker u hebt gelijk; maar, als ik honderdduizend gulden ontvang, kan ik die zien met mijn ogen, maar ik zie er niets van of deze, mij geschonken leer, werkelijk waarheid is!

Ja, dat is waar, maar toch, ik kan het zeer goed aan u zien of u uw levenspad bewandelt met de enige troost in leven en in sterven of zonder deze. Daarom breng ik deze leer der zaligheid, de leer van Christus, tot u en roep ik het u toe, zonder op het zichtbare te zien: *zij geldt ook voor u, deze heerlijke leer!*

'Maar, leraar, u hebt ons toch gezegd, dat het derde stuk ons ontbreekt en daarmee hebt u het dus uitgesproken, dat wij geen deel aan de zaak hebben, dat wij buitengesloten zijn, dat wij niet zalig kunnen worden?'

Zo blijkt het dan uit al zulke redeneringen en beweringen, geliefden, dat het u in de grond nergens om te doen is, dan om uzelf te handhaven. Ja, zeker! de Catechismus gunt ons wel de hemelse zaligheid; maar, geliefden, u, volwassene, u, jong kind, voordat wij aan al deze heerlijkheid voor onszelf deel hebben en ervan kunnen

genieten, moet de Heilige Geest ons op het kleine kinderbankje, op het arme zondaarsbankje brengen. En dat wel voor ons gehele leven, omdat wij alleen van daaruit de heerlijkheid van de leer van Christus kunnen zien en alleen dan er recht van genieten.

De kennis van onze ellende bestaat nu niet daarin, dat wij onze eigen zonde uitbazuinen in de wereld, en zodoende roemen in onze schande zonder enige droefenis te gevoelen, maar veeleer met een zeker zelfbehagen. Want de kennis onzer ellende bestaat in een verbroken gemoed, in een verbijzeld hart, in een hartelijk leedwezen over de zonde, zoals de Catechismus dat noemt, in een diepe droefheid daarover, dat wij tegen de Heere gezondigd en Zijn heilig gebod overtreden hebben, wat ons niet geoorloofd was te doen.

Daarom wordt ons zo treffend gevraagd: **waaruit kent ge uw ellende?** Zondag 2 Vraag 3.

Daarmee begint de Catechismus opdat wij zouden blijven staan bij het woord van de Apostel Paulus: *Ik ellendig mens! wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods?* (Rom. 7 vers 24).

Ja, daarbij moeten wij blijven staan en er komt geen tijd in ons leven, dat wij in de kennis van onze ellende volleerd zijn en het eerste stuk van onze Catechismus achter de rug hebben, en met terzijde zetting daarvan, nu tot het tweede stuk kunnen overgaan. Nee, ik herhaal het: wij zijn in het eerste stuk, de kennis onzer zonde en ellende, nooit uitgeleerd en alleen daardoor worden en blijven wij ledige kruiken, zoals die van Gideons bende waren. Waarin zó plaats wordt gemaakt voor de brandende fakkels en waarbij het heerlijk bazuingeschal der overwinning wordt gehoord. Ja, onze ellende moeten wij meer en meer leren kennen om ons te leren uitstrekken naar de hulp, die van Boven komt en te leren roepen om verlossing en uitkomst.

Waaruit kent ge nu echter uw ellende? De een noemt zonde, wat de ander gerechtigheid noemt. Als ik niet naar de mis ga, zegt de Roomse pastoor, dat ik mij bezondig, en ga ik naar de mis, dan zegt de Gereformeerde leraar, - en terecht, - dat ik zonde doe. Waaruit kan ik nu leren kennen, wat eigenlijk mijn zonde en ellende is? God heeft ons een schone, glasheldere spiegel gegeven, waarin wij kunnen zien, wat de Heere is, en wat wij zijn. ***Deze spiegel is Zijn goddelijke wet, waarbij wij onszelf kunnen leren kennen.***

Daarbij is echter niet de spraak van deze of gene overtreding, van dit of dat gebod, maar het gaat om de genegenheid des harten, het gaat om de liefde Gods en des naasten. En zie nu eens, mijn kind, hoe het toegaat in de praktijk van het dagelijks leven? Jawel, je hebt je ouders lief, maar hoelang? Wordt je niet verkeerd en verbitterd als hun wil met de uwe in botsing komt? En is dan al uw liefde niet verdwenen? Bijvoorbeeld, als zij je niet toelaten uit wandelen te gaan zoals je graag wilt, maar jou thuis dit of dat werk te doen geven? Je broers en zusters, ja, je hebt ze lief, zolang zij niet meer ontvangen dan u, want dan wordt je verkeerd en al je liefde verandert in haat en nijd. God lief te hebben boven alles en onze naaste als onszelf, dat is het, wat de wet van ons eist. En het is omdat die ons geheel en al ontbreekt, dat de Catechismus ons deze eis der wet voorhoudt opdat wij onze ellende daaruit zouden leren kennen en verstaan.

Als nu echter de Catechismus allereerst van onze ellende spreekt, gebeurt dat helemaal niet om ons van de Heere Jezus Christus, onze enige Verlosser en Zaligmaker, weg te drijven. Want het eerste antwoord op de eerste vraag: "wat is uw enige troost in leven en in sterven", blijft staan; en dat luidt immers: *"dat ik met lichaam en ziel, beide in leven en in sterven, niet mijns, maar mijns getrouwe*

Zaligmakers Jezus Christus eigen ben;" en zoals dat antwoord verder luidt.

Maar hoe gaat het gewoonlijk toe op de weg des levens? Als men zijn rechte ellende leert kennen, dan ontstaat er een scheiding tussen de Heere en de ziel en met al het zalige genot, dat men mocht smaken in Zijn zoete gemeenschap, toen Hij ons op de weg des heils zette, en tot onze ziel van vrede sprak, schijnt het uit en gedaan te zijn. Dat dit zo geschiedt, is alleen het gevolg van onze eigen zonde en verkeerdheid. De kennis onzer ellende moet ons juist naar Christus heendrijven en ons afbrengen van al onze zelfgemaakte, eigen gekozen zandgronden. O, het is zo'n gevaarlijke ziekte als de mens meent en beweert, dat hij gezond is en men bespeurt toch aan hem een dodelijke wonde, die, zo er geen verandering in komt, hem de dood zal aandoen. Is het dan geen liefde, hem zijn gevaarlijke toestand te laten zien, hem de nood, de ellende te openbaren, waarin hij zich bevindt, opdat hij zich tot de kundige geneesheer wendt? Maar, hoe zal hij gewillig doen wat de geneesheer hem voorschrijft als hij niet weet en niet wil weten dat hij gevaarlijk ziek is?

Er staat geschreven, geliefden, *dat de wet een tuchtmeester is tot Christus*, en daarom begint de Catechismus met de volle eis der wet, met de eis van liefde tot God en tot de naaste. *Waaruit ken ik nu mijn ellende? Vraag uzelf eens af: heb ik God lief? Heb ik mijn naaste lief?*

Ja, u hebt God misschien lief, op uw wijze en wilt Hem dat tonen door dingen te doen, die Hij niet van u eist. En u zult uw naaste liefhebben voor zover zulks met uw voorstellingen overeenkomt en zonder schade voor uzelf kan geschieden.

Maar, het behoort in onze gereformeerde belijdenis niet thuis, dat wij de wet mogen stellen naar eigen welbehagen en goede werken gaan verrichten, die op ons *goeddenken en instelling der mensen en niet op Gods wet berusten. De eis der wet, liefde Gods en des naasten* komt tot ons. Maar waar de Heere komt met Zijn heilige wet, met Zijn geboden, met Zijn wegen en gedachten, daar ziet de oprechte niets dan melaatsheid in zichzelf en hij zal het met hete tranen beschreien, dat er bij hem geen liefde maar alleen haat tegen God en de naasten te vinden is.

'Ja, maar dat moet u toch niet te veel op de voorgrond zetten, daarmee moet u het toch niet te nauw nemen. Daarbij, u zult toch niet durven ontkennen dat er in het menselijk hart toch nog wel enige liefde voor God en voor de naaste woont?'

Mijn antwoord luidt: de wet vraagt en eist geen gedeelde, geen halve, maar wel een volkomen liefde en is met geen stukwerk tevreden. En hoe ziet het er in onze dagen, in onze hoogverlichte negentiende eeuw, uit? Het is in onze tijd een zware taak de mensen bij te brengen dat er een hemel en een hel, ja, dat er een God is, die daar boven op de troon zit. Men waant zich boven dat alles verre verheven, daarom wil men nergens meer aan geloven en zelfs tot de kinderen is deze verderfelijke geest doorgedrongen.

O kinderen, luister toch goed toe, als ik je aanzeg, dat ik in je geen spiertje gewaar word, waaraan het blijken zou, dat je er iets van gelooft, dat er een hemel en een hel is. Er wordt aan niets meer gedacht dan aan eten en drinken en aan de voldoening van zijn lusten en begeerlijkheden. O, hoe zijn God de Heere, en de vurige wet aan Zijn rechterzijde onbekende zaken geworden zelfs in het midden van de gemeente! Maar toch, de dag komt, waarop de wet Gods als een eeuwig geldende geopenbaard zal worden.

Daarom, welgelukzalig, driewerf welgelukzalig, wie God de Heilige Geest bekend maakt, dat hij een zondaar is, en daarom een gruwel in Gods ogen. Ja, het is de Geest alleen, die er ons ogen voor geeft, ***dat er niets in ons woont van nature dan haat***

Gods en des naasten. Deze treurige geneigdheid, waarvan de Catechismus spreekt, treedt aan het licht, zelfs bij de beminnelijkste mensen, bij de edelste karakters. En ze zit dikwijls het diepst in het hart verborgen bij de grootste uitwendige bevalligheid en beminnelijkheid in dit dagelijkse leven. Reeds in het Paradijs heeft de Heere tot de duivel gezegd: *Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw en tussen uw zaad en haar zaad*, en tot op de huidige dag bestaat er tussen deze twee een kloof, die door geen menselijke pogingen, door geen beweringen van menselijke verdraagzaamheid gedempt is kunnen worden.

O, geliefden, om dit goed te kunnen begrijpen, moet men door de Heilige Geest wakker zijn geschud en bij Zijn hemels licht gezien hebben dat men gewonnen en geboren is in het rijk des doods en der duisternis. Men moet overgezet zijn door God uit dat rijk der duisternis in het koninkrijk des Zoons Zijner liefde om te begrijpen uit welk geslacht en van welke afkomst men van nature is.

Maar hoe komt het dan toch dat er bij de mens zo'n treurige geneigdheid tot haat Gods en des naasten aanwezig is? Komt dat van de Heere? "*Heeft Hij de mens also boos en verkeerd geschapen?*" zo vragen wij in onze blindheid. Want het is ons van nature eigen de schuld van onze zonden en ellende op God te werpen en die nooit te zoeken bij onszelf. Dikwijls hult deze neiging, om op God de schuld van onze diepe afval te werpen, zich in een godsdienstig kleed en spreekt men: 'God heeft mij niet uitverkoren! Mij heeft Hij het geloof niet gegeven. Hij heeft mij geen kracht daartoe geschonken. U zegt immers dat het God is, die de mens bekeert en hoe kan ik mij dan bekeren als Hij het niet doet? Of: O ja, ik zou wel bekeerd willen zijn, en zeker, als God mij het geloof schenkt, als Hij krachtig in mij werkt met Zijn Geest, dan zal ik mij zeker bekeren!'

Zo verstaat de natuurlijke mens het meesterlijk, op God de schuld te werpen daarvan, dat hij God en de naaste niet liefheeft, maar haat en ... om zo zelf vrij uit te gaan.

Maar verneem het, o mensenkind, hoe het met Gods waarheid staat. God de Heere had u goed geschapen, zodat ge de eis van Zijn wet kon volbrengen. Hij had u geschapen in Zijn beeld en gelijkenis, zodat, als men de mens zag, men van hem kon zeggen: hij is geschapen in het beeld en gelijkenis van de levende God! Op God kunt u dus de schuld van uw verkeerdheden niet leggen. Hij laat u het geloof prediken en u behoeft daartoe geen kracht in uzelf te bezitten. Want Hij Zelf is het, Die u dit geloof schenkt en u daarin doet volharden.

U zegt: ja, morgen of overmorgen zal ik mij bekeren; als ik eens bekeerd ben, zal ik dit of dat doen.

Maar indien het dan werkelijk in uw macht ligt, u te bekeren, waarom stelt u het dan uit tot morgen? Een os kent toch zijn heer, en een ezel de krib zijns heren! O, mensenkind, buig u onder Gods wet, zink nog heden aan Zijn voeten in het stof neer en geef uw God de eer, voordat het te laat is! U weet niet of u wél tot de uitverkorenen Gods behoort? Dat behoeft u niet op te houden, want als u daartoe behoort, zal Hij Zelf u daarvan wel verzekeren op Zijn tijd.

Al zei de Heere Zelf heden tot u: *Ik heb u verworpen*, dan moest u toch aan de deur der genade blijven liggen, want het heden der genade is nog niet voor u vervlogen. Als u dáár, voor de gesloten deur aanhoudt met smeken en kermen, zie dan eens of de poorten des heils zich dan niet ongedacht en onverwacht voor u zullen opengaan! Zeker, bij de Heere is de schuld van uw verkeerdheid niet te zoeken en Hij is geen auteur der zonde. Hij is geenszins de oorzaak van uw vijandschap tegen Hem en tegen uw naaste en de Heere heeft geen welbehagen in u zolang u maar onbekeerd doorleeft. Bent u vijandig tegen Hem gezind? Zeker, Hij kan u ook niet dan met rechtvaardige toorn aanzien zolang u in uw zonden en ongerechtigheden volhardt. Daarom, beken

dat u een overtreder bent en de eeuwige dood verdiend hebt. Erken, dat u Gods toorn dubbel waardig bent. Zie op het Lam Gods en diens gerechtigheid als op een gerechtigheid, die voor God geldt en spoedig zult u de kloof gedempt zien die tussen de levende God en uw ziel bestaat en u zult de troost van verzoening, ook voor uzelf, leren kennen en smaken.

Als God op ons toorn, geschiedt dat alleen vanwege onze zonden, omdat wij onszelf in het licht staan en niettegenstaande Zijn rechtvaardige toorn heeft Hij nochtans een verzoening voor ons daargesteld en laat ons die voorstellen in de prediking van Zijn allerheiligst woord. Daarom bezweert Hij ons ook door de Apostel Paulus: “Zo zijn wij dan gezanten van Christus’ wege alsof God door ons bad: wij bidden u van Christus’ wege: laat u met God verzoenen! Want Dien, Die geen zonde gekend heeft, heeft Hij zonde voor ons gemaakt, opdat wij zouden worden gerechtvaardigd Gods in Hem” (2 Cor. 5 vers 20, 21).

Uit de wet Gods moeten wij onze ellende leren kennen, de vreselijke vijandschap, die ons bezielt jegens God en onze naaste. De wet Gods eist volkomen liefde en die kunt u, o mensankind, nooit in uw hart doen ontbranden, daar zult u met uw onreine handen wel vanaf moeten blijven.

Maar, leraar, gaat u nu niet te ver? Want er zijn er toch wel, uit wier gedrag het ten duidelijkste blijkt, dat liefde Gods en des naasten hen bezielt! Hoe kunt u dan beweren, dat er geen liefde tot God en de naaste op aarde is te vinden?

Nee, dit beweer ik ook niet, want wij zingen immers met David in de 18de Psalm: *hartelijk zal ik U liefhebben, Heere, mijn Sterkte* (vers 2). En 1 Joh. 3 vers 14 lezen wij: *Wij weten, dat wij overgegaan zijn uit de dood in het leven, dewijl wij de broeders liefhebben; die zijn broeder niet liefheeft, blijft in de dood.*

Maar hoe kan dit dan beide waar zijn en hoe kan dit zich verenigen? Weet u, hoe deze schijnbare tegenstrijdigheid opgehelderd wordt? Als u het eens en voor altijd gaat houden, dat al het verkeerde uit u en al het goede uit de Heere is. De haat, de wrok, de verkeerdheid, die u betreffende God en de naaste koestert, zijn uit u en de uwen. Hoe komt u echter zo verkeerd?

Geliefden, dat is de treurige erfenis, die tot ons is gekomen en die van onze eerste vader Adam op ons is nedergedaald. Deze waarheid moeten wij, al is het een treurige waarheid, goed leren verstaan, want alleen zo zullen wij leren voor altijd een streep te trekken door onze eigen rekening en onze schoonklinkende beloften te verwerpen: ik wil mij beteren, ik wil mij zo lang inspannen, totdat er liefde Gods en des naasten in mijn hart voorhanden is.

Zulke beloften en voornemens zijn voorzeker op zichzelf niet af te keuren, maar zoals wij nu eenmaal zijn, gaan zij toch nooit in vervulling. Het blijft bij woorden; en onder het liefelijkste gelaat, onder de zoetste woorden, blijft de haat jegens God en de naaste diep verborgen in het hart voortwoekeren. Wij moeten leren inzien, wat de oorzaak hiervan is en hoe het komt, dat zo’n haat tegen God en de naaste, van nature in ons woont. Alle kwalen en gebreken, waarmede wij geboren zijn, zijn veel hardnekkiger en moeilijker te genezen, dan wat ons later overkomt. Aan een blindgeborene kan geen geneesheer het licht der ogen geven, dat vermag alleen de Heere Jezus Christus, de hemelse Medicijnmeester. Aan zichzelf overgelaten blijft de in zonde en ongerechtigheid ontvangen en geboren mens, wat hij van nature is, namelijk geestelijk blind, lam en melaats, en het ontbreekt hem aan alles om zich uit zijn ellendige toestand te verheffen in eigen kracht.

Deze onze ellende nu leren wij kennen uit de wet Gods. Niet alleen de onbekeerden, maar ook de gelovigen moeten bij voortduring, ook na ontvangen genade, hun ellende hebben leren kennen uit de wet Gods! Wij hebben de beet der helse slang in onze

leden sinds onze eerste vader Adam in het Paradijs in blakende opstand kwam tegen de levende God en omdat wij toen al in zijn lendenen waren, is het vergif van deze slangenbeet ook op ons gekomen. Van onze geboorte af aan openbaart zich dit hels slangenvenijn dat in ons bloed en in al onze leden woelt, zodat onze natuur door en door verdorven is. Dit is tot in ons bloed doorgedrongen en aan de beet, die de slang ons toebracht, zullen wij allen de dood moeten sterven, zo niet al de eeuwige, dan toch de tijdelijke dood.

Daar het nu zo en niet anders van nature met de mens staat, valt het licht de slotsom op te maken, dat wij onszelf niet daarvan kunnen genezen en geen redding kunnen aanbrengen. De ellende van deze geestelijke kwaal zullen wij met ons moeten rondslepen tot onze jongste ademtocht.

Men is er nog het beste aan toe, als men deze zijn jammerlijke toestand niet verzwijgt, maar voor de Heere blootlegt, daarbij echter niet uit het oog verliezende het heerlijke "*dat ik niet mijns, maar mijns getrouwe Zaligmaker Jezus Christus eigen ben*", waarvan de Catechismus in de eerste vraag en antwoord spreekt. De ellende waarin wij liggen is de uwe, is de mijne, maar de verlossing, die Hij, onze hemelse Koning heeft aangebracht, is de Zijne!

Daarom zegt de Catechismus, ***dat de mens zó verdorven is, dat hij van nature onbekwaam is tot enig goed en geneigd tot alle kwaad.*** Vraag 5, Zondag 3.

O, geliefden, daarom moet er bij ons iets plaatsgrijpen, waardoor het onze d.i. onze zonde en ellende, de onze blijven, maar toch niet meer over ons heersen kunnen, omdat hetgeen Godes is, machtiger en sterker is dan onze ellende. En dat wij beheerst worden door de Koninklijke macht der genade van onze God. Ja, ik herhaal het, er moet iets bij ons plaatsgrijpen en tussenbeide komen. Dat is de wedergeboorte, zoals de Catechismus zegt, "*tenzij wij door de Geest Gods wedergeboren worden*". Antwoord 5, Zondag 3.

Deze wedergeboorte is noodwendig en onmisbaar. Daarom zegt ook onze Heere Jezus Christus tot Nicodémus: *wie niet wederom geboren is, uit water en uit de Geest, die kan het Koninkrijk Gods niet zien.*

Deze wedergeboorte is een overgang uit de dood tot het leven, is een opgewekt worden uit de dood tot het leven, is een verandering van de mens in de diepte van het hart, een algehele ommekeer in zijn bewegingen en genegenheden. Waar de waarachtige wedergeboorte is, daar zal ook het geloof niet ontbreken, want er heeft een herschepping van de gehele mens plaats. Wanneer komt het geloof?

Er bestaan voorbeelden van dat al in kinderen, die het levenslicht nog niet hadden aanschouwd, het geloof gewerkt was. Zoals wij weten b.v. uit hetgeen met Johannes de Doper plaatsvond, toen Maria, de moeder des Heeren, het huis zijner moeder Elizabeth binnentrad en deze de binnentredende begroette. Zeker zijn er nog meer voorbeelden van, dat sommige kinderen, die nog onder het hart van hun moeder lagen, op het gebed van hun moeder met de Heilige Geest zijn vervuld. Die Geest kan het geloof werken in het hart van een drie, vier of vijfjarig kind, zonder dat iemand er iets van weet of verneemt. God werkt zacht en in stilte, maar toch krachtig en onweerstaanbaar en Hij verstaat het koninklijk, het hart van een zondig mensenkind tot Zich te trekken en voor Zich in te nemen. Het door Hem uitgestrooide zaadje ontwikkelt zich dan meer en meer. Op welke leeftijd dit geschiedde, het is en blijft de hoofdzak, dat het onvergankelijke zaad van Gods woord in het hart uitgestort is en dat bij alle verkeerdheid en ellende deze keus in het hart ligt: *de Heere is mijn Deel, daarom zal ik op Hem hopen.*

Bij deze wedergeboorte gaat het evenzo toe als bij de natuurlijke geboorte van een mens. Geen mens draagt er iets toe bij als hij geboren wordt en geen mens draagt er

iets toe bij als hij door de Heilige Geest wordt wedergeboren. Waar dit geschiedt, is het geheel en al het werk van de Heilige Geest. Noodwendig en onmisbaar is deze wedergeboorte; waar zij niet aanwezig is, daar is ook het geloof niet, maar daar is ook geen rechte kennis van God en van eigen ellende. Wie niet door de Geest Gods is wedergeboren, blijft altijd de schuld van zijn ellende op de Heere werpen en in de grond van zijn hart koestert hij harde gedachten van God. Niet in die zin, dat hij de Heere de eer geeft, die Hem als rechtvaardig Rechter van hemel en aarde toekomt, maar hij denkt aan Hem als aan een harde heer, die maaïen wil, waar Hij niet gezaaid heeft. De genegenheden des harten gaan niet uit naar de Heere en Zijn zalige nabijheid en heerlijkheid, maar wel naar de wereld en haar genietingen, bovenal naar haar goedkeuring en vriendschap.

Zo heeft men ook, met eerbied gesproken, voor de Heere niet meer over dan het overschot van datgene, waaraan men zich verzadigd heeft en men werpt Hem en de Zijnen toe wat men zelf ontberen wil. Bij dat alles gaat men dan zijn weg in voorgewende vrees voor de verschrikkingen van dood en hel en toch is dat alles louter huichelarij. Dan durft zo'n mens niet links, dan niet rechts te bewegen en in het verborgene vraagt hij zich gedurig af: 'waarom eist God de Heere toch van mij wat ik niet doen kan? Maar Hij is de Heere; en wie kan Hem weerstaan?'

Wie uit God geboren is daarentegen, wie het waarachtig geloof heeft ontvangen, openbaart dit daarin, dat hij, hoe groot ook zijn zonde en ellende is, zich buigt onder de wet van God, omdat hij daarin als in een heldere spiegel, zijn ellende en des Heeren heerlijkheid aanschouwt. Zo geeft hij God de eer en wil het met zijn bloed ondertekenen, dat de schuld van zijn ellende bij hem en niet bij de Heere ligt.

Het is een jammerlijk geloof, dat zogenaamd "evangelisch" geloof, dat beweert, dat God het zo nauw niet neemt en de zonden door de vingers ziet. Zeker, de Heere is zo oneindig barmhartig, dat als Hij wilde, Hij wel alle verloren mensen in Zijn schoot zou kunnen opnemen. Maar waar bleef dan Zijn heilig recht? God eist niets van ons wat Hij niet van ons moet eisen. En wanneer wij hetgeen wij schuldig zijn te doen, niet meer kunnen volbrengen, moeten wij onszelf niet verontschuldigen, maar aanklagen; en wel daarover, dat wij onszelf zo verwoest en bedorven hebben, dat wij niet meer in staat zijn, onze schuldige plicht te voldoen en te verrichten wat de Heere van ons eist. God is rechtvaardig en heilig en Hij is in Zijn volle recht als Hij van ons eist wat wij niet meer volbrengen kunnen omdat wij ons daartoe ongeschikt hebben gemaakt. Dit moet erkend en beleden worden en er kan van barmhartigheid geen sprake zijn voordat Gods wet verheerlijkt en Gods recht gehandhaafd is.

Mijn geliefden, mijn geliefde kinderen, die eens belijdenis des geloofs hebt afgelegd of zult afleggen, u denkt aan God als onze lieve Heer, die barmhartig is en niet zo streng als sommigen ons zouden willen wijsmaken. Maar bedenk het toch: als ge niet de belijdenis des harten hebt, God is ook mijn verzoende God en Vader, dan zal die uitwendige belijdenis u weinig kunnen baten. Daarom, houdt u aan in het gebed dat wij allen samen mogen worden opgebouwd en bevestigd in de goede leer, die wij hebben ontvangen, opdat wij in waarheid mogen leren inzien, hoe groot onze zonde en ellende is en onszelf geen rust gunnen voordat wij in waarheid vrede hebben gevonden voor onze zielen.

Velen jammeren over hun zonden en ellenden en betreuren, dat zij niet tot de zekerheid van hun zaligheid geraken. Nu, de Heere leidt niet al de Zijnen op dezelfde wijze. Sommigen laat Hij jaren lang in duistere nacht en donkerheid hun weg bewandelen. Men heeft het nog het makkelijkst bij zo'n leiding als men in ootmoed en lijdzaamheid mag zeggen: "Heere, Uw wil geschiede!"

Bij anderen duurt deze duisternis maar een korte tijd en men ziet Hem in Zijn genade

en liefelijkheid eer men het vermoedt. Maar hoe dit zij, de kwaal waarmee men zich voortdurend vermoeien moet en die de ziel zoveel angst en nood veroorzaken kan, is de bittere vijandschap die in het hart ligt, tegen de Heere en Zijn vrije soevereine genade. Dan blijft de duivel zijn heerschappij over ons uitoefenen zodat de mens zich blijft verdiepen in allerlei somber gepeins en nooit komt buiten een gewisse gedachtekring, die hij zichzelf heeft opgesteld.

Indien het er u echter van harte om te doen is, vrede met God te hebben door onze Heere Jezus Christus, dan zeg ik het u vrijmoedig, in de naam des Heeren Heeren: Het heil is voor u, niettegenstaande uw zonden, uw zielsnood en soms onuitstaanbare ellende en angst des harten. Dan zeg ik u: zó en niet anders is de weg! Ja, al zag het er nog veel verschrikkelijker met u uit dan u zelf weet, en al moet u zeggen: het is maar ellende op ellende en het wordt dagelijks erger, zo roep ik u toch toe: Nee, het gaat van dag tot dag beter met u, al ziet u dat niet en het zal beter worden totdat uw afgemat hoofd komt te liggen in de schoot van onze Heere Jezus Christus.

De belijdenis van Gods waarheid, II.

Over Zondag 2 tot 5 van de Heidelbergse Catechismus

Uitgesproken 16 augustus 1857 in de avonddienst.

Gezongen: Psalm 103: 5, 6

Psalm 103: 9.

Geliefden.

Wij willen onze belijdenispreek van deze morgen voortzetten. Wij belijden het dus onverholen, **dat Adams ongehoorzaamheid en afval onze ongehoorzaamheid en onze afval is** en dat wij dus van nature midden in de dood liggen. En dat de wet en al haar werken ons niet kan helpen, omdat wij de kracht missen om die te volbrengen zoals zij volbracht moeten worden. Wij bevinden ons in een toestand gelijk aan die van iemand, die bij de Koning in ongenade is gevallen en op wiens kinderen deze ongenade in gelijke mate rust. Deze kinderen vermogen evenmin als de vader iets te doen om deze ongenade op te heffen en weer de gunst van de Koning te verwerven. Alles wat wij in het werk stellen om ons uit eigen kracht te verbeteren, alle pogingen die wij doen om door de wet en haar werken rechtvaardig voor God te worden, lopen toch op niets uit omdat wij na Adams val, met al zijn nakomelingen in de dood liggen. Het is dus een treurige waarheid, dat wij van nature onder de toorn Gods zijn en dat er

in onze verhouding tot Hem, die ons leven is, zo'n verkeerdheid bestaat van onze zijde, dat wij, aan onszelf overgelaten, weigeren ons onder de toorn Gods te buigen en God de eer te geven. Dat is onze aangeboren verkeerdheid. Zij woont niet in ons vlees als zodanig maar in onze ziel, in ons hart, in ons binnenste IK. Alles, wat de mens tot stand brengt, onverschillig of anderen het goed of kwaad noemen, is, zolang hij onwedergeboren is, niets dan zonde. Al roemde de gehele maatschappij de daden en hoedanigheden van deze of gene, voor het aangezicht des Heeren is het toch niets dan blinkende zonde, want de geheime drijfveer des harten is, niettegenstaande al die schone schijn, niets dan haat tegen God en de naaste, niets dan eigenliefde en hoogmoed.

Adams afval en ongehoorzaamheid, onze eigen daadwerkelijke zonden zijn nog niet zo erg als de ons aangeboren diep treurige geneigdheid om God en de naaste te haten. Want dat is de onreine poel waaruit voortdurend allerlei zonden en ongerechtigheden opstijgen.

Daarom belijden wij het ook met ons gehele hart, ***dat God zo'n afval en ongehoorzaamheid geenszins ongestraft wil laten voorbijgaan.*** Dat is iets, waaraan wij veel te weinig denken, want wij leven in een tijd, waarin men onwillekeurig meegesleept wordt om ook maar te geloven, dat God de zonde ongestraft laat geschieden en dat Hij veel te genadig en barmhartig is om die thuis te zoeken aan hen die ze begaan.

Daarom kan men bijvoorbeeld het gebod van de Sabbat overtreden alsof er geen God in de hemel was, die de overtredingen van Zijn heilige geboden straft. De kinderen zowel als de volwassenen durven stout en driest de Sabbat te schenden en menen toch dat zij vrij uit zullen gaan. Daarom is het onze belijdenis, die waarheid is en waarheid blijven zal: *God wil de zonde geenszins ongestraft laten want Hij wil en moet die straffen.* Hij is immers een rechtvaardig God en legt de vloek op de overtreding Zijner heilige wet, waarom Hij ook gezegd heeft: *Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in alles, wat geschreven staat in het boek der wet* - niet om daarover te praten en te redetwisten maar - *om die te doen.* Maar in onze, zogenaamd hoog verlichte en beschaafde tijd kunnen zelfs kinderen onbeschaamd liegen en snoepen. Ja, er zijn er vele die zich reeds in hun prille jeugd aan valse streken en onkuisheden schuldig maken, en toch menen, dat God het niet ziet en hen nooit daarvoor straffen zal. Het moet echter oud en jong aangezegd worden, dat voor het aangezicht Gods zij om die reden onder de vloek zijn. Het woord: *vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in alles wat geschreven staat in het boek der wet om dat te doen*, blijft gelden.

Hoewel wij met een vergevend God te doen hebben, die ons onze zonden vergeeft en van ons wegneemt en Zijn zegen op ons wil leggen, moeten wij het toch dagelijks leren, dat wij geen andere schuilplaats hebben tegen de oordelen Gods dan in de wonden van de Heere Jezus Christus en dat wij dagelijks, ja, elk ogenblik de toevlucht moeten nemen tot de genade Gods in Christus. Deze genade is eeuwig en blijft eeuwig gelden, maar ook de wet blijft gelden. Zo zeker de Heere de Zijnen zegent, zo zeker is het ook, dat elke overtreding der wet ons schuldig voor God doet staan en een welverdiende vloek met zich brengt.

Het is, helaas! in onze dagen een treurige gewoonte geworden elke overtreding der wet met de een of andere evangelische belofte toe te pleisteren alsof God verplicht was elke zonde te vergeven, ook waar Zijn vrees geheel en al in het hart ontbreekt. God de Heere verstaat het echter koninklijk zowel Zijn wet te handhaven als genade uit te delen. Maar Hij deelt Zijn genadegaven alleen uit aan hen, die het van Hem geleerd hebben met Hem Zijn dierbare wet te handhaven. Dat wil zeggen, die elke overtreding daarvan met een verbijzeld en berouwvol hart voor de Heere belijden en aanhouden om genade en vergeving. Waar zonde en overtreding is, moeten die voor

God blootgelegd en moet men aanhouden om ontferming, want de Heere kent geen vergeving der zonden dan die berust op eeuwig recht. In de Heere is geen onrecht en daarom belijden wij met de Heidelberger Catechismus: **"God is wel barmhartig, maar Hij is ook rechtvaardig, daarom eist Zijn gerechtigheid, dat de zonde die tegen de allerhoogste Majesteit gedaan is, ook met de hoogste, d.i. met de eeuwige straf aan lichaam en ziel gestraft worde."** (Zondag 4, antwoord 11)

Dat is de eis van Gods rechtvaardigheid en Zijn rechtvaardigheid is de voornaamste Zijner deugden. In Zijn rechtvaardigheid zijn allen zalig die zich onvoorwaardelijk daaraan onderwerpen en die daarin opgenomen zijn als in een veilige schuilplaats. Er is niets dat aan een zondaarshart zo'n vrede geeft dan de gedachte dat God rechtvaardig is. In het hart van degene die door Gods Geest is wedergeboren, ontstaat spoedig de vraag: *hoe komt God tot Zijn recht?* Ik heb Hem zwaar beledigd en tegen Hem gezondigd en ik wil het met mijn bloed ondertekenen dat ik de eeuwige straf verdiend heb en dat Gods wet eeuwiggeldend en Hij een eeuwige God is. De zonde wordt gepleegd met lichaam en ziel, daarom moet zij ook naar lichaam en ziel gestraft worden met de hoogste, dat is, met de eeuwige straffen.

Er schijnt geen evenredigheid te bestaan tussen het plegen van een eeuwige zonde en een eeuwige straf maar er valt niets tegen te zeggen of te veranderen. Een mens begaat een doodslag en snel, in één ogenblik is zo'n gruweldaad volbracht, maar voor de verslagene is zij een eeuwige zaak, want hij moet sterven en voor eeuwig wordt hij van de aarde weggenomen. Deze of gene begaat een daad van majesteitsschennis en hij wordt als oproermaker gestraft. Zijn misdaad was misschien maar het gevolg van een ogenblikkelijke opwelling, maar dat komt niet in aanmerking.

Zo hebben ook wij gezondigd tegen de allerhoogste majesteit Gods en de straf staat volkomen in evenredigheid met de gepleegde Majesteitsschennis. Daarom moeten wij onze ellende recht leren kennen en dat niet alleen in die zin, dat wij leren inzien, dat wij met haat jegens God en de naaste vervuld zijn in plaats van met liefde. Maar wij moeten ook leren begrijpen, dat wij daarmee de vloek over ons gehaald en de eeuwige straf verdiend hebben naar lichaam en ziel. Deze treurige waarheid is helaas geen fabel en zij kan door het Evangelie niet teniet gedaan worden maar moet blijven gelden als onomstootbaar.

Men komt wel eens in aanraking met mensen die de zonde indrinken als water en toch voortdurend van genade spreken. Zij kunnen hun naaste bedriegen en onderdrukken en dan weer kussen en aan het hart drukken en zeggen: *lieve broeder en zuster! Ik heb u geen onrecht gedaan!* Zij kunnen alles wat zij hebben gedaan met de genade toepresteren, zij bruisen op in hete toorn tegen degene, die het in twijfel zouden durven trekken dat hun plaats in de hemel verzekerd is, want God, menen zij, neemt het niet zo nauw met de zonde.

Hetzelfde neemt men waar in de huisgezinnen, daar waar man en vrouw een verbond gesloten hebben voor het leven. De een, hetzij man of vrouw, denkt van zichzelf: ik ben een kind van God en mij is barmhartigheid geschied, maar mijn man of vrouw is maar onbekeerd. De ander heeft dezelfde mening omtrent zichzelf en zijn man of vrouw. Maar daarbij kan men samen twisten over allerlei beuzelingen en dan komt nog de hoogmoedsduivel die het in het hart fluistert: "ik ben wel een kind van God maar mijn man, mijn vrouw, is een duivel." Zo denkt de een en de ander denkt hetzelfde in zijn hart omtrent zichzelf en omtrent de andere partij. Daaruit en daardoor ontstaat allerlei ijdel krakeel en inbeeldingen des harten, daardoor wordt de wet Gods uit de deur geworpen en men verbeeldt zich dat men die niet meer behoeft te gehoorzamen! Men wordt immers zalig door de genade van de Heere Jezus en de wet kan toch niemand houden!

Zo luidt de taal van volwassenen en kinderen en bijna overal ontbreekt de ware ernst des levens. De ouders, afwijkende van de Godsvrucht en eenvoudigheid der voorvaderen, voeden hun kinderen op of het prinsen waren, zij bederven hun kleinen en vullen hun de mond naar lichaam en ziel met allerlei maagbedervende lekkernijen in plaats van hun Gods wet voor te houden en hen op te voeden in de tucht en de vermaning des Heeren. De ouders gaan hun eigen wegen, weigeren de tucht in huis te handhaven, zij zijn liefst buitenshuis en laten de kinderen, hun door God geschonken, aan zichzelf over en menen reeds veel voor hen te doen met hen naar de catechisatie te sturen en schoolgeld voor hen te betalen. Men zou van dit nog veel meer kunnen ophalen, want waar wordt het nog geloofd en in acht genomen dat God de Heere nauw toeziet, dat Hij Zijn Koninklijke wet koninklijk weet te handhaven en dat hij de moedwillige en onbeschaamde overtreders van die wet met tijdelijke en eeuwige straffen zal bezoeken. Waar niet deze overtuiging in het hart ligt, daar is geen vreze Gods aanwezig en ook geen geloof aan de genade.

Wie waarlijk in de genade van onze Heere Jezus Christus gelooft, die oefent tegelijkertijd een zeer strenge tucht aan zichzelf, hij veegt voor zijn eigen deur en is er niet voortdurend op uit zichzelf te rechtvaardigen en anderen op het een of ander kwaad te betrappen. Ach, in welk een nood bevindt hij zich niet dikwijls, zodat het hem een bijna onmogelijke zaak toeschijnt, voor God en mensen met een zuivere consciëntie te leven. Zo leert men begrijpen, dat onze ellende niet alleen bestaat in de haat tegen God en de naasten die onze harten vervult maar ook daarin, dat vloek en straf ons bedreigen en onverwacht over ons kunnen losbarsten.

God wil, dat Zijn wet nauwkeurig en scherp gehouden wordt! Dat brengt de zondaar echter in nood en benauwdheid. Maar juist in deze nood en benauwdheid leert men het kennen en belijden: 'Ik ben niet van mijzelf, maar ik ben het eigendom van mijn dierbare Verlosser en Zaligmaker Jezus Christus, Die met Zijn dierbaar bloed voor al mijn zonden volkomen betaald en mij uit alle geweld des duivels verlost heeft.'

God kan de zonde niet ongestraft laten, Hij wil die straffen, Hij wil, dat Zijn gerechtigheid genoeg geschiedt. Deze waarheid vinden wij ook terug bij alle heidense volken, hoe diep zij ook in leugen en afgoderij verzonken liggen en het bewustzijn ligt bij hen op de bodem des harten: Gods rechtvaardigheid eist voldoening en betaling der schuld.

Zo komt men, bij het licht van de Heilige Geest vanzelf tot de vraag: ***"Aangezien wij dan, naar het rechtvaardig oordeel Gods tijdelijke en eeuwige straf verdiend hebben, is er enig middel waardoor wij deze straf ontgaan mochten en wederom tot genade komen?"*** Zondag 5, vraag 12

Deze vraag moet echter, wil zij ons enig nut doen, door de Heilige Geest op de tafelen onzer harten geschreven staan, want die alleen van het papier te lezen, zal ons weinig baten! Ja, ik herhaal het, het moet een levensvraag, ja de levensvraag bij uitnemendheid zijn voor ons: ik, arme zondaar, heb naar Gods rechtvaardig oordeel tijdelijke en eeuwige straf verdiend; hoe kan ik deze straf ontgaan en wederom tot genade komen?

Ach, men kan zich zo in slaap wiegen met een soort van onbestemd geloof, dat spreekt: "jawel, zeker, ik ben een arme zondaar en ik zondig met gedachten, woorden en werken, maar waarin mijn zonde eigenlijk bestaat, zou ik niet kunnen zeggen en mijn evenmens evenmin. Jawel, ik ben een zondaar en voel wel eens bewegingen in mij, die in strijd zijn met Gods geboden; bijvoorbeeld met het zevende gebod maar dat heb ik gemeen met alle mensen. Overigens ben ik een goed, edeldenkend mens, ik doe niemand enig leed, ik ben een eerlijk man of een eerlijke vrouw. Stelen? Nee, dat doe ik niet, dat heb ik nooit gedaan. Ja, ik ben wel een zondaar, een groot zondaar zelfs,

als u dit graag uit mijn mond hoort, maar ik ben immers gedoopt, ik kom aan het avondmaal, ik ga naar de kerk en ik geloof ook in de Heere Jezus. Dat is immers de eenvoudigste zaak van de wereld; waarom zou ik dan niet in de hemel komen?" Maar geliefden, met zulke woorden kan men zijn wonden wel enige tijd pleisteren maar niet langer dan totdat of de ogen ons opengaan als wij die met de rijke man opslaan in de hel of de Heilige Geest onze ogen zaligmakend opent, voor onze verloren toestand.

Daarom moet de 12^e vraag van onze Catechismus onze hoogste levensvraag worden: *"Ik heb, naar het rechtvaardig oordeel Gods, tijdelijke en eeuwige straf verdiend; hoe kan ik deze straf ontgaan en wederom tot genade worden aangenomen?"* Zie, om het rechte antwoord op deze vraag te ontvangen, moeten wij de leer der voldoening leren verstaan, want de allerhoogste Majesteit Gods is beledigd en deze belediging eist straf. De straf moet echter evenredig zijn aan de schuld, die door de belediging van die Majesteit ontstaan is, daarom moet zij eeuwig zijn. Deze straf alleen is echter nog niet genoeg om des zondaars verlossing tot stand te brengen, er moet een volkomen gehoorzaamheid aangebracht zijn, de wet moet vervuld, moet weer tot één gebracht, en weer opgericht zijn. En dezelfde persoon, die de gehoorzaamheid niet volbracht heeft, hij, die gezondigd heeft, moet de straf dragen en volkomen gehoorzaamheid aanbrengen. Niets van dit alles mag ontbreken. God de Heere kan volgens de heiligheid Zijner natuur, niet tevreden zijn met een halve voldoening, zodat Hij nadat de straf is gedragen, onze zonden en ongerechtigheden door de vingers zou zien. Nee! Gods gebod moet werkelijk tot op de tittel en jota vervuld zijn en de straf moet gedragen worden zoals een misdadiger, een overtreder van Gods wet, het verdiend heeft. U kunt nooit ofte nimmer de straf ontgaan en weer in genade worden aangenomen tenzij God genoegdoening ontvangt voor de gepleegde ongehoorzaamheid.

Dit bewustzijn ligt op de bodem van elk mensenhart, al weigert de mens ook zulks te bekennen! En stond het niet zo met de zaak, dan zou het de duivel nooit gelukken het bijgeloof van de Roomse kerk zolang ingang te doen vinden.

Het is nu echter de vraag, wie deze genoegdoening brengen moet of gebracht heeft? Of u die zelf tot stand moet brengen, of dat er een andere genoegdoening is? Waarvan ons hart zich van nature geen denkbeeld kan vormen en die nooit in enig mensenhart is opgekomen. In uw harten, o volwassenen, o kinderen, in het hart van alle stervelingen, komt nooit iets anders op dan de gedachte: "o, als ik, wat ik gezondigd heb, weer goed gemaakt heb, dan heeft God voldoening voor mijn overtreding; als ik maar leedwezen voel over hetgeen ik heb misdreven en dit of dat nalaat, dan is de Heere ook weer tevreden met mij".

Maar, al had u de leer van de plaatsbekleding van Christus haarfijn in uw hoofd, en al kunt u die ook met de uiterste scherpzinnigheid verdedigen, dan zou dat u niets baten indien God niet tot u komt met de genade van de Heilige Geest. En als Diens ontdekkend licht u niet leert begrijpen dat u met de werken der wet niets kunt uitrichten omdat ook uw beste werken onvolmaakt zijn en met zonde bevekt. En zo blijft u in uw dode werken liggen tot uw dood en gaat verloren.

Het is de in Adam gevallen mens eigen te denken: "ik heb toch dit of dat goede, deze of gene voortreffelijke eigenschap en zou die niet in aanmerking komen in Gods gericht?"

Het is geen mensenkind van nature en uit eigen kracht mogelijk, stervend de hand te leggen op het Lam Gods en zich daaraan vast te klemmen. Dat is alleen het werk van de Heilige Geest. Hij alleen werkt vreugde en vrede, geloof, d.i. het hartelijk vertrouwen om de stervende hand op het Lam Gods te leggen en heen te gaan,

leunende en steunende op Diens gerechtigheid alléén.

Omdat de zaak zó en niet anders staat met ons, moeten wij ons niet inbeelden verheven te zijn boven deze leer van onze heerlijke Catechismus, namelijk *de leer van verzoening door voldoening*.

God eist voldoening of zoals de Catechismus het in het antwoord op de 12de vraag uitdrukt: **"Hij wil, dat Zijner gerechtigheid genoeg geschiede: daarom moeten wij derzelve, of door onszelf of door een andere volkomen betalen."** Het is hier een: het een óf het ander. De betaling moet geschieden; en dat wel, óf door onszelf, óf door anderen. Deze betaling moet volkomen zijn; en ik herhaal het: het een of het ander. Die betaling moeten wij doen, of zij moet gedaan worden door een ander.

O, geliefden, wat word ik niet gewaar in mijn gesprekken met zovelen? In het hart heerst óf het wanbegrip, dat de Heere geen voldoening nodig heeft, óf de dwaling, dat ons geloof genoeg is om onze overtredingen voor God te bedekken. Maar, God kan Zich niet tevreden laten stellen met een uiterlijke rechtzinnigheid, met uw uiterlijke belijdenis der waarheid. Ook niet met een zekere, meestal voorgewende nauwgezetheid, waarbij het bij u nooit verder komt dan tot een tobben tussen waarheid en leugen. En u, jaar in jaar uit, daarheen leeft, zonder dat u weet of u genade bij God hebt gevonden of niet. Ik zeg u echter, er moet betaling geschieden. Weet u echter hoe wij daarheen leven tenzij de Heere het ons anders leert!

Men leeft als iemand, die diep in schulden is maar toch goede moed heeft, en goede sier maakt en tafelt, totdat de deurwaarder in huis komt en hem aanmaant tot een betaling, waar hij volstrekt niet aan dacht. Het onderwijs, zowel in de openbare prediking als in de catechisaties dient echter om ons wakker te schudden uit onze doodsslaap, uit die vadsige rust, waarin wij van nature liggen - en waarin wij ook na ontvangen genade - telkens weer vervallen, als de Heilige Geest ons niet wakker houdt. Daartoe laat die Geest de leer der verzoening door voldoening prediken in het midden der gemeente, opdat wij ontwaken en leren inzien, dat wij te doen hebben met een levende God. Zo alleen zullen wij in waarheid gaan voelen, dat God genoegdoening moet hebben óf door de overtreder zelf. óf door een ander.

Nu komt natuurlijk ook spoedig de vraag op: **"Maar kunnen wij door onszelf betalen?"** Vraag 13, Zondag 5.

Kunnen wij volkomen betaling doen voor al onze zonden en schulden, wier aantal niet is uit te spreken? O, dat u dit toch eens goed mocht begrijpen en eens gaan inzien, aan wie de schuld ligt. Men treedt de Heere op het hart, men rebelleert tegen Zijn liefde en genade door het harde ongelooft, dat Zijn trouw in twijfel trekt en Zijn barmhartigheid verdenkt en belastert. Het zou waarlijk geen verwondering behoeven te baren, als God in eeuwigheid geen genade meer uitoefende tegenover het diep gezonken nageslacht van Adam. Maar nog nooit heeft die grote en getrouwe God daar boven in de hemel gezegd, dat Hij geen ontferming meer wilde uitoefenen. Luide heeft Hij het uitgeroepen, *dat Hij geen lust heeft aan de dood des zondaars, maar daaraan, dat de zondaar zich bekere en leve*.

God moet voldoening hebben, maar wij kunnen Hem die niet brengen, **want wij maken onze schuld dagelijks nog groter**. Wij kunnen het zondigen niet laten en zullen het niet laten, helaas, maar onze schuld dagelijks groter maken tot aan onze laatste ademtocht. De mens heeft er van nature geen denkbeeld van, hoe groot de diepte der zonde en ellende is waarin hij ligt verzonken en hoe groot de kracht der verdorvenheid is die in zijn vlees en bloed woont. Daarvoor moet God genoegdoening hebben.

Ach, het is een onmogelijke zaak voor ons die aan te brengen want wij maken de schuld nog dagelijks groter. Dat weet men wel, maar in de praktijk van het leven

gelooft men het toch niet.

Ik schat die gelukzalig, die de overtuiging heeft gekregen, dat God genoegdoening hebben moet. Heeft zo'n mens gestolen, zeker, hij zal daarmee beginnen het gestolene terug te geven en hij verlaat de weg der goddelozen het gezelschap der spotters waarin hij zich maar al te goed thuis voelde. God moet genoegdoening hebben want Hij is te heilig van ogen om het kwaad aan te zien. Bij sommigen laat de Heere het toe, dat zij, als zij het onomstootbare van deze waarheid hebben leren verstaan, maar de heerlijke oplossing van deze waarheid nog niet hebben gevonden, eerst een weg opgaan, die weinig verschilt van die der Roomse kerk. Dan bouwt men als het ware een Evangelisch klooster, legt zich allerlei boetedoeningen op, ontzegt zich zelfs de nodige nachtrust en men hoopt de zonde te overwinnen door eigengemaakte en lang gerekte gebeden om zo voor de zonde te boeten en God genoegdoening te brengen.

Eerst van stap tot stap komt men ertoe te erkennen, dat het de Heere Jezus alleen is, dat er voor God geen andere genoegdoening kan gelden, dan de Zijne en dat in Hem alleen het heil vaststaat. Want als de mens het eeuwig geldende van Gods wet leert kennen, heeft hij er nog niet dadelijk een oog voor, Wie het einde der wet is, de enige, die de wet volkomen vervuld heeft. Niemand zal ooit de ware kwijtbrief uit des Heeren hand aannemen, die niet eerst zich met allerlei zandgronden tegenover Hem heeft proberen staande te houden. Is dat dan niet verkeerd? Ja en nee. Men kan toch voor Gods aangezicht met zijn eigen pogingen en werkzaamheden niet bestaan, want geen kwitantie die men zichzelf op grond daarvan uitschreef, is ondertekend met het bloed des Heeren Jezus Christus en daarom kan men er niet mee bestaan want aan de deur des hemels geldt geen ander rantsoen dan dit albetalend bloed. Het zou dus in de grond der zaak wijzer geweest zijn het niet te proberen, zich met de werken der wet de weg tot Gods hart te banen. Echter alle oprechten proberen het toch, de een meer, de ander minder, elk op zijn manier; maar zij blijven in deze weg niet steken. Men zoekt in de zielsnood die er ontstaat als men ondervindt dat onze werken in alle eeuwigheid geen genoegdoening kunnen voortbrengen, in de gehele schepping naar iemand, die in staat zou zijn, voor onze schuld te betalen.

Uit het duister gevoel van schuld dat in de mens is overgebleven, als een van die kleine overblijfsels van vroegere heerlijkheid, - waarvan onze confessie of Belijdenis spreekt, - ontsproten bij de heidenen, die ontelbare offers, waardoor zij een hun onbekende God, die zij zich in de gedaante van allerlei afgoden voorstelden, trachten te verzoenen.

Uit ditzelfde duistere, onbestemde gevoel is ook de Maria-dienst in de Roomse kerk ontsproten, ook het Roomse wanbegrip van de voorbidding der heiligen en de overvloedige goede werken, die voor God zouden kunnen gelden en verzoening aanbrengen voor de zonden. Indien de mens ondanks alle tegenwerpingen die hij tegen deze leer heeft in te brengen, niet voelde: van mijn kant kan de verzoening niet komen, ik zou het rantsoen niet kunnen betalen, - zeker, er zouden geen duizenden en duizenden gevonden worden, die absolutie of schuldvergeving kopen voor honderden jaren vooruit. Alsof die bedrieglijke aflaatpapieren zouden kunnen dienen om hun schuld te verzoenen en te vereffenen.

Maar de waarheid Gods, zoals die zo heerlijk uitgedrukt wordt in onze Catechismus, drijft de mens van zichzelf en van alle schepselen af, ook van al zijn eigen werken, waardoor hij hoopt zich aan de toorn Gods te kunnen onttrekken. De waarheid Gods weet de zondaar wel tot de belijdenis te brengen: niettegenstaande al mijn pogingen en werkzaamheden blijft de toorn Gods op mij rusten.

Ach, wat is de grimmigheid van een brullende leeuw, wat heeft de ziedende gramschap van een mens te betekenen in vergelijking met de toorn Gods tegen de

zonde en ongerechtigheid van een gevallen mens? Deze toorn wordt niet gaande gemaakt door opvliegendheid of lichtgeraaktheid, het is niet alleen een heilige afkeer van alles, wat onrein is, maar *des Heeren toorn is heilig, zoals Hijzelf heilig is*. Daarom kan Hij geen onheiligheid of zonde dulden, Hij is rechtvaardig en daarom moet Hij alle onrechtvaardigheid straffen. Wie maar eens één enkel ogenblik de toorn Gods gevoeld heeft, die zal ook wel gevoeld hebben, dat hij zichzelf daarvan niet verlossen kan.

Waarom vindt men geen vrede in enig werk der wet, ook niet bij een bekering, die niet door Gods geest gewerkt is, maar die men in eigen kracht tot stand meent te kunnen brengen?

Begrijpt u dit niet? God kan Zich met uw werken niet tevreden laten stellen, u bent voor Hem niets dan een mens en dus een zondaar. Als de Heere tot u komt met Zijn eeuwig geldende wet, met Zijn heilige ernst, dat zult ge Zijn toorn als een vuur voelen branden in uw gebeente en u zult menen om te komen bij deze gloed. Dat kenden de opstellers van onze Catechismus bij ondervinding. Het wordt ook ondervonden en gesmaakt door allen die het geleerd hebben, hun zonden niet gering te achten en te verontschuldigen, maar al de ongerechtigheden, die op hun hart drukken als een steen, voor de Heere te bekennen, wetende dat alles in het rechte moet gebracht zijn tussen de Heere en hun onsterfelijke ziel. Hoe meer u zult proberen in orde te brengen wat u hebt bedorven, des te meer zult u proberen alles te vereffenen - en dat zal zeker geen oprechte onbeproefd laten - des te meer zult u de kloof voelen gapen tussen de Heere en uw arme ziel. Want helaas, wat u heden hebt goedgeemaakt, stoot uzelf in uw blindheid morgen of overmorgen weer omver; en er gaat geen minuut voorbij, zonder dat wij onze schuld bij God groter maken.

Kan een ander voor mij optreden in de Goddelijke vierschaar en voor mij betalen? Vraag 14.

O, deze andere, die voor mij zou optreden en betalen, moet er een zijn, die de last van de eeuwige toorn Gods tegen de zonde dragen en anderen daarvan verlossen kan. Geen mens vermag dit, want hij zou omkomen in de gloed van Gods brandende grimmigheid. Wie door het onderwijs van de Heilige Geest proefondervindelijk leert inzien, wat de toorn Gods is, - waarvan wij zoveel lezen in Gods woord, bijv. in de 6de en 38ste Psalm, - die weet, dat hij zichzelf daarvan niet kan verlossen. Hij leert begrijpen, dat zo een ander voor hem zal betalen, deze tegelijkertijd mens zijn moet om voor de menselijke natuur die gezondigd heeft, te kunnen betalen en waarachtig God om de eeuwige toorn Gods te dragen zonder daaraan te bezwijken.

Hij moet niet alleen mens zijn, ***maar hij moet waarachtig mens zijn***. Het is ook niet genoeg, dat hij een waarachtig mens is, maar ***hij moet ook een rechtvaardig mens zijn***. Antwoord 15.

Waarom moet hij een waarachtig mens zijn? Vraag 16. Zondag 6.

Omdat het in strijd met de rechtvaardigheid Gods zou zijn, aan enig ander schepsel, bijvoorbeeld aan een engel, te straffen wat de mens verschuldigd is. De mens is het die gezondigd heeft, daarom moet ook de mens voldoening aanbrengen.

Wij moeten dus iemand zoeken, die mens is gelijk wij, waarachtig mens. Ja Een, die ofschoon Hij de Heere uit de hemel is, toch op aarde is neergedaald en het vlees en bloed der maagd Maria en daarmee Adams natuur heeft aangenomen, de natuur waarin de zonde werd gepleegd. Maar Hij, die de betaling kan doen, moet niet alleen waarachtig en rechtvaardig mens zijn, maar Hij moet ook voor Zichzelf van zonde noch ongerechtigheid iets weten. Want ware Hij een zondaar gelijk ik, dan zou Hij

allereerst voor eigen schuld een eeuwige genoegdoening moeten aanbrengen. En dus kan alleen iemand, die geheel vrij van zonde en schuld is, voor mijn zonde en schuld betaling doen. Het moet dus een heilig, rechtvaardig en waarachtig mens zijn, die in Gods gericht voor mij optreedt.

Maar ook dit is mij niet genoeg. ***Hij moet tegelijkertijd ook waarachtig God zijn.***
Antwoord 15.

Geen schijngod, ook geen zelf uitgedachte god, maar ware, waarachtige, eeuwige God, dezelfde goddelijke natuur deelachtig als de Vader. Waarom? Niemand kan de last van de eeuwige toorn Gods tegen de zonde dragen, niemand vermag het, door de golven en baren van Gods toorn door te dringen, dat kan alleen iemand, die Gode gelijk is, die God uit God is. Anders zou Hij onder de last van de toorn Gods tegen de zonde moeten verzinken; het ging zijn macht te boven anderen daarvan te verlossen.

De betaling, die aangebracht moet worden, moet een eeuwiggeldende zijn en zij moet afgesloten worden op een manier, waaruit duidelijk blijkt, dat zij niet alleen voor dit tijdelijk leven, maar voor de eeuwigheid geldt. Wat doet een mens, heden en morgen en tot zijn laatste ogenblik anders dan zondigen? Helaas! Als zondaar leef ik, als zondaar zal ik moeten sterven.

Daarom kan ik niet buiten zo'n Middelaar, ***die rechtvaardig en waarachtig mens en die tegelijkertijd ook sterker dan alle schepselen.*** Dat is, Die ook waarachtig God is.
Antwoord 15.

Zo'n Middelaar heb ik nodig en de Heilige Geest, die mij geleerd heeft dat ik een zondaar ben, zal mij ook die ene Middelaar en Verlosser leren zoeken totdat ik Hem gevonden heb. ***Zijn Naam is Jezus Christus, hooggelooft tot in alle eeuwigheid.***
(Antwoord 18) Amen.